

Migration, family separation and caregiving across borders

Citation for published version (APA):

Poeze, M. (2018). *Migration, family separation and caregiving across borders: A multi-sited ethnography of transnational child-raising arrangements between Ghana and The Netherlands*. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. Datawyse / Universitaire Pers Maastricht. <https://doi.org/10.26481/dis.20181206mp>

Document status and date:

Published: 01/01/2018

DOI:

[10.26481/dis.20181206mp](https://doi.org/10.26481/dis.20181206mp)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Nederlandse samenvatting (Dutch summary)

Inleiding

In de context van internationale migratie van het globale Zuiden naar het Noorden worden ouders en kinderen vaak van elkaar gescheiden. Dit kan het gevolg zijn van restrictief migratiebeleid, welke ouders behoedt om samen met hun kinderen te migreren, maar het kan ook een vrijwillige keuze zijn van ouders, bijvoorbeeld omdat ze van mening zijn dat hun kinderen in het herkomstland een betere opvoeding en beter onderwijs zullen genieten. Deze grensoverschrijdende familieform waarbij ouders migreren naar het globale Noorden en kinderen achterblijven in het herkomstland, onder de hoede van de achtergebleven ouder of een andere verzorger, is het onderwerp van mijn dissertatie. Hierbij focus ik op Ghanese migrantenouders in Nederland. Tegelijkertijd heb ik ook de ervaringen van achtergebleven kinderen in Ghana onderzocht, en in mindere mate die van degenen die voor de kinderen zorgen, voornamelijk vanuit de perspectieven van migrantenouders en achtergebleven kinderen. Als zodanig biedt deze dissertatie een diepgaand begrip en een kritische analyse van de manier waarop transnationale zorgpraktijken tussen Ghana en Nederland tot stand komen en worden georganiseerd, hoe over zorgregelingen wordt onderhandeld, zoals de impliciete en expliciete afspraken tussen ouders en zorgverleners; maar ook de relaties en wat daaruit voortvloeit, zoals de zorg en spanningen. Meer algemeen beschrijft deze dissertatie hoe globale processen alledaagse gelokaliseerde zorgpraktijken en ervaringen penetreren als familiale zorg de landsgrenzen overstijgt.

De grensoverschrijdende familievormen worden bestudeerd vanuit een transnationaal kader. Transnationalisme verwijst hier naar de processen waarbij migranten sociale relaties smeden en onderhouden tussen het land van herkomst en het ontvangende land. Centraal hierbij staat het idee van gelijktijdige verbondenheid. Het concept van 'transnationale families' benadert door migratie gescheiden families als entiteiten die ondanks de fysieke afstand een gevoel van nabijheid ervaren. Recente technologische ontwikkelingen, zoals goedkope intercontinentale vluchten en communicatiemiddelen, faciliteren hedendaagse transnationale connecties. Desalniettemin roept de reorganisatie van familie en zorg over landsgrenzen vragen op omtrent ons begrip van familie en sociale reproductie, alsook omtrent de sociale en emotionele gevolgen voor individuele familieleden. Immers, ondanks de positieve effecten die internationale migratie kan hebben in termen van materiele welvaart en onderwijskansen, vormt ouderlijke migratie ook uitdagingen voor de manier waarop zorg voor kinderen is georganiseerd en wordt de rol van de ouder als voornaamste verzorger van het kind kwalitatief getransformeerd.

Deze dissertatie put uit literatuur waarin wordt erkent dat acties, attitudes en ervaringen binnen transnationale families niet enkel worden gevormd door ongelijkheden op globaal niveau, maar ook door de plaats die verschillende actoren innemen in de lokale en nationale contexten. Met andere woorden, lokale plaatsen en de grenzen van natiestaten blijven belangrijk in het structureren van het dagelijks leven en moeten daarom worden erkend in studies omtrent transnationale fenomenen. Door de institutionele contexten van het herkomst- en ontvangende land in ogenschouw te

nemen, houdt mijn onderzoek rekening met deze meervoudige verankering. Hierdoor zijn nieuwe inzichten ontstaan over de manier waarop variaties tussen instituties van de ontvangende- en herkomstlanden de dynamieken van transnationale zorgregelingen beïnvloeden.

In deze dissertatie staat de vraag centraal hoe zorgregelingen voor kinderen tussen Ghana en Nederland—zorgpraktijken, relaties en normen—worden uitgevoerd, behouden en hervormd vanuit het perspectief van migrantenouders en achtergebleven kinderen. Om deze vraag te beantwoorden wordt gefocust op de situering van individuen in meervoudige lokale contexten, meer specifiek: 1) hoe achtergebleven kinderen de scheiding van hun migrantenvaders- en moeders ervaren, met inachtneming van culturele normen en praktijken rondom zorg voor kinderen in het herkomstland; 2) hoe de politieke en socio-economische context van het ontvangende land, naast gendernormen- en patronen voor ouderschap, transnationale praktijken en emotionele ervaringen van vaders beïnvloeden; 3) de ervaringen van migrantenmoeders met gezinshereniging en de manier waarop de voorwaarden voor gezinshereniging het alledaagse familieleven en familiestrategieën binnendringt; 4) hoe migrantenouders onderhandelen over de relaties met de familiale en niet-familiale verzorgers van hun kinderen, en de manier waarop deze relaties worden behouden, vervormd en uitgedaagd in een transnationale context.

Deze studie kadert binnen het grotere *Transnational Child-Raising Arrangements* (TCRA) project waarbij meerdere onderzoekers, disciplines en onderzoekslocaties zijn betrokken. Naast de bijdrage aan grensoverschrijdende en cross-disciplinaire uitwisseling, heeft het teamwerk een methodologische contributie aan kwalitatieve studies van transnationale families mogelijk gemaakt vanwege de toepassing van de innovatieve *simultaneous matched sample* (SMS) methodologie. Hierdoor werd door twee onderzoekers gelijktijdig etnografisch onderzoek verricht in de verschillende locaties waar de actoren van het transnationale familienetwerk zich bevonden. Praktisch gezien betekende dit dat ikzelf onderzoek verrichtte onder Ghanese migrantenouders in Nederland, terwijl Ernestina Dankyi tegelijkertijd data verzamelde onder de verzorgers van hun kinderen in Ghana. De nauwe samenwerking en de constante uitwisseling van data leverde de nodige inzichten op over wat er aan de andere zijde gebeurde. Dit stelde mij in staat om het perspectief van mijn respondenten beter te begrijpen en om meer diepte in te gaan in mijn eigen onderzoekslocatie. Doordat we de verschillende perspectieven van deze migrantenouders en de verzorgers van hun kinderen samen konden brengen, was het ook mogelijk om interpersoonlijke processen langdurig - gedurende meer dan tweeënhalf jaar - en vanuit twee locaties van dichtbij en intensief te volgen. Van 15 *matched cases*, dat wil zeggen, de paren van migrantenouders in Nederland en de verzorgers van hun kinderen in Ghana die we tegelijkertijd bestudeerden, werden door middel van etnografische methodes gegevens verzameld: meervoudige diepte-interviews, niet-participerende observaties en een *network mapping tool*.

Deze data werd aangevuld met data verzameld door middel van een minder intensieve vorm van etnografisch onderzoek – waaronder eenmalige interviews samen

met een gelijk aantal meervoudige diepte-interviews, niet-participerende observaties en een *network mapping tool*—onder 41 Ghanese migrantenouders in Nederland. Tenslotte werden in Ghana eenmalige semigestructureerde interviews afgenomen onder 54 Ghanese achtergebleven jongeren in de leeftijd van 12 tot 22 jaar, waarvan één of beide ouders waren gemigreerd naar een bestemming in het globale Noorden.

Resultaten

In vier empirische hoofdstukken worden de meervoudige perspectieven van migrantenouders en achtergebleven kinderen, en de contexten van het herkomst- en ontvangende land waarin de transnationale familienetwerken en alledaagse ervaringen zijn gesitueerd, beschreven. Hoofdstuk vijf bespreekt transnationale zorgregelingen vanuit het standpunt van Ghanese jongeren in de leeftijd van 12 tot 22 jaar, woonachtig in Accra en Kumasi. De focus ligt op de ervaringen van achtergebleven kinderen in transnationale families en hun relaties met de migrantenouders in het Westen en de verzorgers in Ghana, die in dit geval niet de biologische ouders van de kinderen zijn. De bevindingen tonen dat culturele ideologieën omtrent genderspecifieke ouderschapsverdeling grotendeels doordringen in de manier waarop kinderen de scheiding van hun ouders evalueren. Relaties met migrantenvaders worden gevierd als er materiële en financiële verbeteringen optreden, terwijl van migrantenmoeders wordt verwacht dat zij emotionele banden behouden en stimuleren door middel van langeafstandscommunicatie. Het tegenovergestelde komt ook voor; als vaders en moeders er niet of onvoldoende in slagen om respectievelijk geld te sturen of te communiceren met hun kinderen, wordt de afwezigheid van de migrantenouder als negatief ervaren. In enkele gevallen werden, als gevolg daarvan, migrantenouders uit het leven van de kinderen verbannen, waarbij de kinderen gebruik maakten van de geografische afstand om controle uit te oefenen over hun familieleven.

Daarnaast stelde ik vast dat kinderen niet noodzakelijkerwijs de geografische scheiding van hun ouders en de zorg door een ander dan hun biologische ouder als problematisch ervaren wanneer deze familiale en niet-familiale verzorgers voor het kind zorgden als was het kind ‘van zichzelf’. In Ghana wordt de zorg van kinderen gezien als een gedeelde verantwoordelijkheid van biologische ouders en nabije en verre verwanten. Deze normen van ‘sociaal ouderschap’, vertaald in inclusieve en flexibele zorg voor kinderen, worden weerspiegeld in gangbare praktijken van informele adoptie, waarbij kinderen een deel van hun kinderjaren bij anderen dan hun biologische ouders verblijven. Deze inclusieve ouderschapnormen en -praktijken problematiseren het westerse middenklasse ideaal van het kerngezin waarbij nabijheid tussen ouders en kinderen als voorwaarde wordt gezien voor het goed functioneren van ouder-kind relaties en voor de ontwikkeling van een kind. Ook helpen zij Ghanese kinderen om de migratie van hun ouders—en de zorg door een ander—vanuit een positief daglicht te bekijken. Toch heb ik ook vastgesteld dat kinderen verlangen naar het kerngezin in geval

van ontoereikende zorg door de migrantenouder en/of verzorger in Ghana en in het geval van gescheiden ouders. Anderen verlangen naar fysieke nabijheid omwille van het smeden van intieme banden, hoofdzakelijk wanneer kinderen hun ouder gedurende lange tijd niet in levenden lijve hebben gezien. De afwezigheid van de migrantenouder kan dus resulteren in een complex web van emotionele ervaringen.

Hoofdstukken zes en zeven bespreken, vanuit het perspectief van respectievelijk transnationale moeders en vaders in Nederland, hoe de politieke en socio-economische context van het ontvangende land familiale mobiliteit, relaties, en zorgpraktijken beïnvloedt. Hoofdstuk zes onderzoekt hoe de interactie van gendernormen, verblijfsstatus en toegang tot financiële middelen de attitudes en daadwerkelijke zorgpraktijken van in Nederland gevestigde Ghanese transnationale vaders sturen. Op basis van etnografisch onderzoek met Ghanese transnationale vaders laat dit hoofdstuk zien dat in lijn met culturele verwachtingen van Ghanees vaderschap, de vaders hun vaderlijke rol primair beoordelen vanuit het kostwinnersmodel. Echter, naast de verantwoordelijkheid van financiële ondersteuning voor kinderen, omhelst een overgrote meerderheid van de vaders meer 'geëngageerde' ouderschapsidealen, waardoor stereotypen van de onverschillige en afstandelijke migrantenvader die de emotionele behoeften van zijn achtergebleven kinderen veronachtzaamt, op de proef worden gesteld. Het verblijfsstatuut en de socio-economische status bepaalt evenwel grotendeels hoe vaders hun materiële en 'emotioneel geëngageerde' vaderlijke idealen volbrengen. Voor vaders met een gebrek aan financiële middelen of legale verblijfsvergunning in Nederland is het waarschijnlijk dat binnen hun gezin traditionele gendernormen worden versterkt, waarbij moeders, niet vaders, verantwoordelijk zijn voor de emotionele ondersteuning van hun kinderen. Deze vaders zijn niet in staat om de emotionele afstand als gevolg van de fysieke scheiding te overbruggen. Verder onthult dit hoofdstuk dat de rol van vaders als financiële en emotionele ondersteuners kan leiden tot onenigheid binnen transnationale families als vaders de kwaliteit van de zorg door hun ex-vrouwen in twijfel trekken. Matrilineale gebruiken worden betwist wanneer vaders vervolgens de zorg voor hun kinderen overhevelen naar verwanten aan vaders kant van de familie. De reeds bestaande maar uitvergrootte ongelijke machtsposities in de context van internationale migratie duwt achtergebleven moeders in afhankelijke posities en geforceerde scheidingen van hun kinderen.

Hoofdstuk zeven verkent vanuit een gender-sensitieve benadering de confrontaties van Ghanese transnationale moeders met het Nederlandse gezinsherenigingsbeleid en de impact die dit beleid heeft op gezinsherenigingstrajecten en de gevolgen voor familierelaties en -strategieën. Op basis van diepte-interviews met vrouwelijke Ghanese migranten in Nederland met één of meer kinderen woonachtig in Ghana, werden naast het verblijfsstatuut enkele belangrijke barrières tot gezinshereniging geïdentificeerd: de inkomensvoorwaarde en het bewijzen van de familieband. Deze verklaren—tenminste gedeeltelijk—het lage aandeel gezinshereniging met minderjarige kinderen onder Ghanese moeders in Nederland, in vergelijking met andere groepen migrantenmoeders. Tegelijkertijd heb ik discrepanties waargenomen tussen onderliggende normatieve

kaders waarop formele condities voor gezinshereniging zijn gebaseerd en het familieleven van vrouwelijke migranten. Vanuit een westers perspectief wordt van vrouwen verondersteld dat zij ten alle tijden met hun kinderen willen samenleven, terwijl dit voor vrouwelijke Ghanese migranten niet altijd mogelijk of wenselijk is. Fysieke scheiding tussen moeders en kinderen kan een voorkeur zijn voor Ghanese moeders waardoor fysieke nabijheid niet altijd en noodzakelijkerwijs als in het beste belang voor het kind wordt beschouwd. Dit kan worden verklaard door de inclusieve normen en praktijken omtrent zorg voor kinderen, welke ook in Hoofdstuk vijf werden besproken. Als deze moeders echter niet aan het westerse normatieve kader beantwoorden, kunnen zij obstakels ondervinden wanneer een aanvraag tot gezinshereniging wordt ingediend. Dus terwijl scheiding voor vrouwen niet per se het gevolg is van het restrictieve gezinsherenigingsbeleid, maar een vrijwillige keuze kán zijn, laat dit hoofdstuk zien dat beleidsmaatregelen de flexibiliteit om het familieleven naar eigen wensen in te richten—een essentieel aspect van Ghanes familieleven—sterk beperken. Tevens creëren voorwaarden voor gezinshereniging, met name verblijfsstatuten en minimuminkomen, afhankelijkheden en ongelijkheden, waardoor vrouwen in kwetsbare partnerrelaties worden gedrukt. Het onvermogen om met kinderen te herenigen vanwege restrictief beleid, de reacties van achtergebleven kinderen op langdurige scheiding en jaloezie onder broers en zussen ‘hier en daar’ kan verder leiden tot emotionele stress onder moeders. Dit kan resulteren in onofficiële gezinsherenigingstrajecten, welke vaak gepaard gaan met grote risico’s voor de betrokken kinderen.

Hoofdstuk acht onderzoekt het dagelijkse werk dat het onderhouden van informele transnationale zorgrelaties tussen migrantenouders en familiale en non-familiale verzorgers in het thuisland—anders dan de biologische ouders van het achtergebleven kind—met zich meebrengt. Door toepassing van het concept *kin work* werd getracht te begrijpen wat actoren aan beide zijden moeten doen en laten om transnationale zorgrelaties te behouden. Hoewel het multi-sited perspectief de hele dissertatie heeft geïnformeerd, is dit hoofdstuk het duidelijkst geënt op de *matched sample methodologie*, doordat er gebruik werd gemaakt van zowel data verzameld onder migrantenouders in Nederland, alsook van data verzameld onder de verzorgers van hun kinderen in Ghana.

De analyse laat zien dat fysieke afstand de mobilisatie van familiale zorg compliceert. Hoewel beide partijen deze vorm van zorg vaak als vanzelfsprekend ervaren, wordt deze problematisch wanneer niet of onvoldoende aan vooropgestelde, en vaak onuitgesproken, verwachtingen wordt voldaan. Ongelijke toegang tot informatie en middelen tussen migranten en verzorgers creëert nieuwe en verergert oude ongelijkheden, machtsdynamieken en frustraties. Tegelijkertijd is familiale zorg ook de basis voor samenwerking binnen verwantschapsnetwerken. We stelden vast dat beide actoren de zorgrelaties strategisch managen door middel van expliciete en stilzwijgende praktijken, voornamelijk via de zorgvuldige behandeling van financiële middelen en communicatie waardoor onderling vertrouwen kan groeien. Het combineren en vergelijken van data stelde ons dus in staat om vanuit beide perspectieven het dagelijkse *kin work* te bestuderen, niet enkel het zichtbare, maar ook de onzichtbare acties—wat

mensen doen en laten—om familiale zorgrelaties te doen slagen. Dit heeft duidelijk gemaakt dat de navigatie van zulke relaties veelal gestoeld is op het ‘niet doen’, het ‘niet communiceren’ of selectieve communicatie. We concludeerden dat het managen van zorgrelaties niet enkel een altruïstische uiting is van intieme verbintenis met de migrant/verzorger en het kind; het is ook een manier om te beantwoorden aan familiale zorgverplichtingen en om te voorkomen dat er op de persoon wordt neergekeken door leden uit de gemeenschap als niet aan normatieve familiale zorgverplichtingen wordt voldaan. Tenslotte kan worden gesteld dat de transnationale zorgtransacties onderdeel zijn van wederkerige relaties op de lange termijn; er wordt een basis gelegd voor toekomstige ondersteuning van het kind naar de verzorger, zowel emotioneel als materieel. Deze bevindingen dragen bij aan een meer diepgaand begrip van de manieren waarop lange-afstandspraktijken het behoud van familiale relaties faciliteren, en hoe het onvermogen om deze uit te voeren spanningen kunnen veroorzaken.

Conclusie

Deze studie heeft een originele bijdrage geleverd aan transnationale familiestudies dankzij de methodologische en theoretische benaderingen. Theoretisch bouwt deze dissertatie voort op literatuur welke stelt dat transnationale zorgregelingen dienen te worden gesitueerd in de contexten van het herkomst- en ontvangende land om tot een beter begrip te komen van de manieren waarop transnationale familiale zorg lokaal is verankerd en hoe, op zijn beurt, lokale normen en gebruiken transformeren in een transnationale context.

De multi-sited onderzoeksopzet, waaronder de innovatieve SMS-methodologie welke in deze studie als eerste werd toegepast op de studie van transnationale families, faciliteerde de opname van meerdere actoren binnen het transnationale zorgnetwerk en onthulde belangrijke relationele dynamieken. Het bestuderen van meerdere actoren in één studie verschaftte een beter inzicht op de manier waarop transnationale zorgregelingen werken vanuit het standpunt van de verschillende actoren, wat de verschillende actoren doen om grensoverschrijdende familievormen te laten werken en hoe zulke regelingen worden ervaren door de betrokken actoren, afhankelijk van hun sociale en geografische locatie.

Uit de empirische hoofdstukken is gebleken dat het onderhouden van grensoverschrijdende zorgregelingen een ingewikkeld en delicaat proces is welke gepaard gaat met complexe en soms tegenstrijdige emoties en gevolgen voor de verschillende betrokken actoren. Tevens kon worden geobserveerd hoe gelijktijdige betrokkenheid met meer dan één locatie op zijn beurt het sociale weefsel van transnationale zorgnetwerken (her-)vormt. Ik heb aangetoond vanuit het perspectief van migrantenouders en achtergebleven kinderen hoe culturele repertoires van *gendered* zorg transnationale zorgregelingen vormen. Ten eerste laten mijn bevindingen zien dat gender ideologieën voorschrijven, maar niet dicteren, hoe en door wie zorg wordt beoefend en

hoe transnationale zorgregelingen worden ervaren door de verschillende betrokken actoren. Ten tweede laat het zien dat inclusieve ouderschapsnormen en -praktijken beïnvloeden hoe transnationale zorgregelingen worden georganiseerd, behouden en ervaren.

Tevens heb ik aangetoond hoe structurele factoren met betrekking tot het ontvangende land, naast *gendered* scripts, mogelijkheden en beperkingen bieden aan transnationale familieconfiguraties en zorggebruiken, en hoe dit de verschillende actoren en interpersoonlijke relaties beïnvloedt. Als zodanig bouwt deze dissertatie voort op transnationaal onderzoek welke het voortdurende belang van nationaal beleid erkent in het faciliteren en verhinderen van hoe migranten hun leven over staatsgrenzen heen organiseren. In deze dissertatie heb ik laten zien hoe migratiebeleid, welke definieert wie er wel en niet het gastland mag binnentreden en onder welke voorwaarden, inwerkt op het transnationale familieleven en onderlinge relaties. Hoewel transnationaal familieleven een vrijwillige keuze *kán* zijn, beperken voorwaarden voor gezinshereniging familiestrategieën, met als gevolg onbedoelde nadelige effecten voor de levens van betrokkenen. Tevens laat deze studie zien dat naast gender ideologieën, de socio-economische en legale status van migranten een grote invloed hebben op transnationale zorgpraktijken, intieme relaties met achtergebleven kinderen en intrafamiliale dynamieken.

Tenslotte benadrukt deze dissertatie dat culturele normen omtrent ouderschap en familiale zorg niet statisch zijn, maar veranderingen ondergaan, doordat de micro-politiek van macht en status binnen de transnationale context het alledaagse *kin work* en zorg compliceren. Dit dwingt een constante bemiddeling en heronderhandeling af van ongelijkheden, verwachtingen en verantwoordelijkheden tussen zij die migreren en zij die achterblijven. Ik concludeer dat het migratieproject en de geografische afstand het behoud van familiale zorg bemoeilijkt, maar dat relaties vaak behouden blijven door het zorgvuldig navigeren van communicatie en financiën. Tevens stel ik vast dat ongelijkheden binnen gender relaties worden bestendig als vaders migreren en moeders achterblijven.